

Elektrituruseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Kõnesoleva eelnõu kohase seadusega võetakse Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1711, millega muudetakse direktiive (EL) 2018/2001 ja (EL) 2019/944 seoses liidu elektrituru korralduse parandamisega (ELT L, 2024/1711, 26.06.2024) (edaspidi direktiiv (EL) 2024/1711) artiklid 2 punkt 10a, 4 ja 15a. Selleks muudetakse elektrituruseadust.

Eelnõukohase seadusega lisatakse elektrituruseadusesse energiasaadatavate puudutavad sätted, mis võimaldavad taastuvenergia tootjatel jagada omatoodetud elektrienergiat tarbijate liitumis- või mõõtepunktide vahel, soodustades seeläbi taastuvenergia kasutuselevõttu ja tarbijate aktiivset osalust energiaturul.

Seaduseelnõuga kavandatavate muudatuste tulemusena tekib taastuvelektri tootjatel võimalus jagada üle jäävat toodetud elektrit tarbijatega üle võrgu ja see võimaldab nii tarbijatel kui ka kogukondadel hoida kokku elektri hinna kulusid. Energiasaadamine saab toimuda ühe mõõteperioodi sees, ehk et kui energiasaadamises osalev tootja osapool annab tootmist võrku, siis arveldatakse kõnealune tootmine sama aja sees tarbija osapoolle tarbimisest maha. Näiteks on edaspidi võimalik jagada suvilas toodetud päikeseelektrit endale kuuluva linnakorteriga või korraldada energiasaadamist naabrite vahel ja seeläbi vähendada tarbijate elektriarveid (energiakomponendi puhul elektriturul kehtivas 15 minutilises arveldusperioodis). Muudatus suurendab energiasaadatavust ja motiveerib inimesi investeerima mikrotootmisseadmetesse.

Eelnõuga ei kaasne olulist mõju halduskoormusele. Halduskoormuse kasv suureneb esialgu süsteemihalduril, kes peab investeerima IT-taristusse, et tagada andmevahetuse toimimine ning seejärel halduskoormus väheneb.

Eelnõus sisalduvad muudatused ei suurenda halduskoormust lõppkasutajatest ettevõtetele ja korteriühistutele.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on ette valmistanud Kliimaministeeriumi energeetikaosakonna energiaturgude eksperdid Roger Pilvik (roger.pilvik@kliimaministeerium.ee, 54820788) ja Marie-Ursula Vaks (marie-ursula.vaks@kliimaministeerium.ee, 53956695). Eelnõu ja seletuskirja juriidilise ekspertiisi on teinud Kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunik Kaili Kuusk (kaili.kuusk@kliimaministeerium.ee). Eelnõu ja seletuskirja on keeleteimetanud Justiits- ja Digiministeeriumi õigusloome korralduse talituse toimetaja Merike Koppel (merike.koppel@justdigi.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud Riigikogu menetluses oleva elektrituruseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga 892 SE¹, millega võetakse osaliselt üle Eesti õigusesse direktiiv (EL)

¹ [Eelnõu - Riigikogu](#)

2024/1711. Eelnõukohase seadusega võetakse üle direktiiv (EL) 2024/1711 artiklid 2 punkt 10a, 4 ja 15a, et parandada elektrituru korraldust ning muudetakse elektrituruseaduse (ELTS) 1. augusti 2026. a redaktsiooni (RT I, 29.04.2026, 7).

Eelnõu ei ole seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

Tuginedes Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ § 1 lõike 2 punktile 2, mis sätestab, et seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus ei ole nõutav, kui eelnõu käsitleb Euroopa Liidu õiguse rakendamist, ei ole koostatud seaduseelnõu väljatöötamiskavatsust.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vaja Riigikogu poolthäälte enamust.

2. Seaduse eesmärk

Kõnesoleva seaduse eesmärk on võtta üle direktiiviga (EL) 2024/1711 elektrituru korralduse parandamiseks tehtud muudatused. Elektrienergia siseturu korralduse parandamise eesmärk on hästi lõimitud energiaturg, mis võimaldab liikmesriikidel saada kõigis turutingimustes ühtsest energiaturust majanduslikku kasu ning tagab ühtlasi varustuskindluse ja toetab CO₂ heite vähendamist, et saavutada liidu kliimanetraalsuse eesmärk.

Direktiivi (EL) 2024/1711 ülevõtmise vastavustabel on esitatud käesoleva seletuskirja lisas.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist. Eelnõu §-is 1 muudetakse elektrituruseadust ja § 2 on rakendussäte.

Eelnõu § 1

ELTS-i § 3 punkt 8⁷

Eelnõukohase seadusega täiendatakse seaduse terminoloogiat uue terminiga „energiajagamine“. Seni on elektrituruseadus lähtunud põhimõttest, et ühes liitumispunktis toodetud elektrienergia tarbitakse kas sealsamas või müüakse see võrku üldistel tingimustel. Direktiivi (EL) 2024/1711 ülevõtmisega luuakse õiguslik alus võimalusele edastada taastuvenergiat ühelt osapoolelt teisele ilma klassikalise elektrimüüja vahenduseta.

Selle lähenemisviisi keskmeks on ühes liitumis- või mõõtepunktis toodetud või salvestatud energia tarbimine teises liitumis- või mõõtepunktis. See tähendab, et tootmisseade (nt päikesepark või energiasalvestusüksus) ja tarbimiskoht (nt korter või ärihoone) ei pea olema elektriliselt ühendatud sama peakaitsme kaudu.

Energiajagamine ei toimu automaatselt, vaid eeldab pooltevahelist (nt korteriühistu liikmed, naabrid, ettevõtted, eraisikust tarbijad) eraõiguslikku kokkulepet. Energiajagamine on piiratud üksnes taastuvatest allikatest toodetud energiaga ja salvestatud energiaga toetades seeläbi EL-i kliimaeesmäärke ja ergutades väike- ja kogukonnatootmist.

Muudatus on vajalik, et tagada terminoloogiline selgus direktiivi (EL) 2024/1711 artikli 2, millega muudetakse direktiivi 2019/944 ja muu hulgas lisatakse selle artiklisse 2 punkt 10a, ülevõtmisel. Seda terminit kasutatakse kõnesoleva eelnõuga lisatavates ja muudetavates elektrituruseaduse sätetes (nt § 82²), mis määravad kindlaks jagamise tehnilised ja majanduslikud reeglid.

Punkt 8⁸

Terminiga võetakse Eesti õigusesse üle direktiivi (EL) 2024/1711 artikkel 15a lõike 3 nõuded, mis käsitlevad aktiivsete tarbijate õigust energiajagamise korraldamiseks määrata kolmas isik.

Direktiiv (EL) 2024/1711 kohustab looma raamistiku, mis võimaldab tarbijatel toodetud taastuvenergiat omavahel jagada, ilma et neile kohaldataks traditsiooniliste elektrienergia müüjate reegleid. Selleks et see protsess tehniliselt ja administratiivselt sujuks, luuakse turul uus spetsiifiline roll – energiaajagamise korraldaja.

Energiaajagamise korraldaja on keskne kontaktisik ja aktiivsete tarbijate (nt korteriühistud, energiakogukonnad, naabruskonnad) ja ülejäänud elektrituruosaliste tegevuse koordineerija. Kuna energiaajagamine toimub reaalajas ning eeldab toodetud ja tarbitud energiakoguste täpset jaotamist osalejate vahel, läheb vaja isikut, kes seda protsessi juhiks ja andmevahetust korraldaks.

Korraldajaks võib olla energiaajagamises osalev tootja enda tootmise ulatuses (nt asutatud seltsing või ühistu), elektrimüüja, kolmandast isikust teenusepakkuja (nt spetsiaalne tarkvaraplatvorm või energiateenuseid osutav ettevõtte) või tootja, kelle seadmest energiat jagatakse.

Korraldaja kohustus on teavitada sõlmitud energiaajagamise kokkuleppest andmevahetusplatvormi haldurit, kelleks on Elering AS, ning asjaomaseid võrguettevõtjaid ja energiaajagamises osalejate avatud tarnijat. See on vajalik, et võrguettevõtja, avatud tarnija ja andmevahetusplatvormi haldur saaksid 15-minutilise (või kehtiva) bilansiperioodi täpsusega arvutada osalejate võrgupunktides jagatud energia koguseid ning korrigeerida nende traditsiooniliste sisseostetava elektrienergia lepingute mahtusid.

Kuna korraldaja haldab protsessi, mille käigus liiguvad tarbijate andmed ja muutuvad arveldamise aluseks olevad kogused, peab ta tagama kõigile jagamises osalejatele võrdsed tingimused. Teenuse tingimused, hinnad ja võimalikud haldustasud peavad olema läbipaistvad, et vältida tarbijate põhjendamatut koormamist.

Muudatus loob õigusselguse ja võimaldab avatud tarnijatel, võrguettevõtjatel ning süsteemihalduril tagada tehniline valmidus (andmevahetusplatvormi tarkvaraliidesed) energiaajagamise andmete vastuvõtmiseks ja töötlemiseks.

ELTS-i § 44 lõige 1¹

Paragrahvi 44 täiendamine lõikega 1¹ on tehniliselt oluline muudatus, mis loob eeldused energiaajagamise praktiliseks toimimiseks ja tarbija valikuvabaduse suurendamiseks.

Muudatusega antakse tarbijale, tootjale ja energia salvestajale õigus omada mitut füüsilist mõõtepunkti ning sõlmida iga mõõtepunkti kohta eraldi võrguleping (valida sobiv võrgupakett), elektrileping (avatud tarne leping) ja energiaajagamise kokkulepe.

Muudatus on otseselt seotud eelnõukohase ELTS-i §-ga 82². Mitme mõõtepunkti lubamine ühe liitumispunkti puhul võimaldab tarbijal eraldada oma üldtarbimise ja energiaajagamise kokkuleppega seotud elektrikogused. Näiteks saab tarbija hoida oma põhilist elektrilepingut ühe müüja juures, kuid luua eraldi mõõtepunkt energiaajagamises osalemiseks.

Tarbijal tekib võimalus osta elektrit ühe liitumispunkti piires samaaegselt mitmelt pakkujalt, tingimusel, et tarbitud koguseid on võimalik müüjate kaupa välja selgitada. See on asjakohane, kui tarbijal on näiteks elektriauto laadimispunkt või energiasalvestusüksus, mille puhul ta soovib kasutada spetsiifilist dünaamilise hinnaga elektripaketti või võrgupaketti, samal ajal kui ülejäänud majapidamine kasutab fikseeritud hinnaga paketti ja mõnda muud võrgupaketti.

Muudatus kohustab võrguettevõtjat ja süsteemihaldurit võimaldama andmevahetust viisil, mille puhul jaotatakse ühe liitumispunkti kogutarbimine arvelduslikult erinevate lepingute vahel. See vähendab vajadust ehitada uusi kalleid füüsilisi liitumispunkte, asendades need paindlikuma andmehaldusega.

ELTS-i § 59² lõige 1

Muudatusega saab süsteemihaldur õiguse rahastada andmevahetusplatvormile energiaajagamise funktsiooni loomise ja selle haldamise kulud ning jaotusvõrguettevõtja saab õiguse rahastada andmete esitamise kulud taastuvenergia tasust. Andmevahetusplatvormi funktsionaalsus on

kriitilise tähtsusega energiaajagamise mudeli praktilisel rakendamisel. Süsteemihalduri loodavad funktsioonid tagavad, et elektrienergiat saaks jagada ühiste standardite põhiselt ja turvalisel moel. Tsentraalne lahendus tagab andmete usaldusväärsuse ja täpsuse, mis on oluline nii arveldamiseks, maksustamiseks kui ka võrgu planeerimiseks. Jaotusvõrguettevõtjal tekib seoses andmete esitamisega ka kulusid (arendus-, hooldus-, tööjõukulud jms), mis on seotud konkreetse teenuse osutamisega. Taastuenergia tasu on mõeldud just taastuenergia tootmise toetamiseks ja võrgu arendamiseks selle integreerimise eesmärgil. Seega on rahastamine taastuenergia tasust sihipärane.

ELTS-i § 65 lõige 1¹

Eelnõukohase seadusega täiendatakse jaotusvõrguettevõtja koostöökohustust käsitlevat sätet. Muudatuse kohaselt peab jaotusvõrguettevõtja abistama peale energiakogukondade ka energiaajagamise korraldajaid, eemaldama nende jaoks takistused enda tööprotsessides ja tegema nendega koostööd. Koostöö eesmärk on hõlbustada omatoodetud taastuenergia jagamist ja tarbimist energiaajagamise kokkuleppe osaliste vahel.

Energiaajagamise korraldaja on uus turuosaline, kelle roll sarnaneb teatud aspektides energiakogukonna tegevusega. Muudatus tagab, et jaotusvõrguettevõtja suhtub mõlemasse mudelisse võrdselt ning ei takista andmevahetust või tehnilisi protsesse.

Energiaajagamine tugineb täpsetele mõõteandmetele ja nende kiirele liikumisele. Jaotusvõrguettevõtja koostöö tagab, et energiaajagamise korraldaja saaks kätte vajaliku info tootmis- ja tarbimismahitude kohta, mis on aluseks korrektselt arveldamisele ja raportite esitamisele (vastavalt § 82² lg-le 8).

Koostöö võrguettevõtjaga võimaldab paremini planeerida võrgu koormust. Kui jaotusvõrguettevõtja on teadlik energiaajagamise mahitudest, saab ta seda arvesse võtta võrguarendusplaanides, soodustades detsentraliseeritud tootmise integreerimist süsteemi. Koostöö on tehnilist ja informatiivset laadi (andmete edastamine, liitumispunktide ja mõõtepunktide seostamine süsteemides), mitte finantsabi või eelistatud seisundi andmine turul. Säte välistab olukorra, kus jaotusvõrguettevõtja võiks keelduda tehnilisest koostööst energiaajagamise korraldajaga, kuna viimane ei ole klassikaline elektrimüüja või energiakogukond.

Muudatus on vajalik direktiivi (EL) 2024/1711 artikkel 31 lõigete 2 ja 3 nõuete täitmiseks, mis kohustavad liikmesriike tagama, et võrguettevõtjad hõlbustaksid aktiivsete tarbijate ja kogukondade osalemist turul ning ei seaks neile põhjendamatuid tehnilisi barjääre.

ELTS-i § 82²

Seadusesse lisatava paragrahviga luuakse õiguslik alus ja tingimused energiaajagamise rakendamiseks elektriturul. Muudatuse eesmärk on võimaldada lõpptarbijatel (nii eraisikutel kui ettevõtetel) tarbida enda või kokkuleppe teise poole toodetud taastuenergiat või salvestatud elektrienergiat teises liitumis- või mõõtepunktis, soodustades sellega detsentraliseeritud energiatootmist ning võimaldades juhtida energiakulusid.

Lõige 1 sätestab energiaajagamise õigusliku ja tehnilise raamistiku. Selles fikseeritakse pooltevahelise suhte vorm, tasaarvelduse põhimõte, võimalus kasutada tegevuse koordineerimiseks juriidilist isikut ning süsteemi stabiilsust tagav kohustuslik eeltingimus – ühise bilansihalduri olemasolu.

Energiaajagamine põhineb turuosaliste (tootjate, energiasalvestusüksuse käitajate ja tarbijate) vabatahtlikul kokkuleppel. Riik, avatud tarnija ega võrguettevõtja ei kehtesta kohustuslikke jagamismudeleid, vaid annab osapooltele vabaduse leppida kokku omavahelistes tingimustes (nt energia hind, jagamise põhimõtted jne). Tasaarveldus on energiaajagamise majanduslik ja tehniline alusprintsip. Tarbijale antakse seaduslik õigus nõuda, et tema elektrimüüjalt ostetud avatud tarne füüsilisest tarbitud elektrikogusest arvataks arvestuslikult maha see taastuenergia kogus, mille tootis kokkuleppeosaline teises liitumis- või mõõtepunktis. Sama põhimõte kehtib

ka salvestatud elektrienergia kohta. Seejuures tuleb rõhutada, et mahaarvamine puudutab üksnes elektrienergiat – reguleeritud võrgutasud ja riiklikud maksud kuuluvad endiselt tasumisele vastavalt tegelikule võrgukasutusele. Erandiks on korteriühistute vaheline energiasalgamine, mille puhul puudutab mahaarvamine ka võrgutasu ja riiklikke makse, kuna ühistiseselt toodetud ja jagatud elektrienergia ulatuses ei kohaldata võrgutasu ega riiklikke makse.

Seadus näeb ette paindliku lähenemisviisi, sätestades, et energiasalgamist ei pea osapooled juhtima otse üksikisikuna. Protsessi haldamiseks ja arvete vahendamiseks võib luua või kaasata juriidilise isiku (nt spetsialiseerunud energiasalgamise korraldaja, korteriühistu, energiakogukonna või elektrimüüja).

Säte loob selguse ja õiguskindluse kõigile elektriturul osalistele. Tarbijatele tagatakse selge kord oma arvete vähendamiseks, elektrimüüjad saavad juriidilise aluse arvete korrigeerimiseks ning süsteemihaldur saab garantii, et energiasalgamine on tehniliselt kontrollitav ja integreeritud olemasolevasse bilansihaldussüsteemi.

Lõige 2 määrab kindlaks energiasalgamise kokkuleppega hõlmataivate seadmete tüübid ja nende maksimaalse lubatud võimsuse. Kokkulepet võib täita nii taastuvenergia tootmiseseadmete (nt päikesepaneelid, tuulegeneraatorid) kui ka salvestusüksustega (nt akupangad), mille netovõimsus ei ületa 1 megavatti (MW).

1 MW suurune piirang on seatud eesmärgiga võimaldada energiasalgamist eelkõige kodutarbijatele, korteriühistutele ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele (VKEd). See takistab selle suurte tööstuslike tootjate poolset kasutamist viisil, mis võiks ebaproportsionaalselt koormata jaotusvõrku või tekitada turumoonutusi.

Salvestite (akude) lubamine on oluline samm paindlikkuse suurendamiseks. See võimaldab jagada ka seda energiat, mis on toodetud ajal, mil tarbimine oli vähene (nt päeval), kuid mida soovitakse tarbida teises kohas tiipjuhul (nt öösel). Salvestus aitab tasandada jagajate koormust ja vähendab survet elektrivõrgule.

Piirang kehtib seadme netovõimsuse kohta ehk maksimaalse võimsuse kohta, mida seade suudab liitumispunkti kaudu võrku anda. See tagab võrguettevõtjatele ja süsteemihaldurile jagamisega kaasnevate voogude hindamise selge mõõdiku. 1 MW suurune piirmäär on levinud standard mitmes EL-i liikmesriigis (nt Austria, Leedu, Poola ja Hispaania), kus rakendatakse sarnaseid detsentraliseeritud energiatootmise mudeleid, tagades tasakaalu tarbija vabaduse ja süsteemi tehnilise stabiilsuse vahel. See piirmäär on piisav, et rahuldada enamiku kortermajade ja kogukondade vajadusi.

Lõike 3 kohaselt võimaldatakse tarbijal osaleda energiasalgamises kahel viisil: kas aktiivse võrguteenuse kasutajana (ise otseselt jagamises osaledes) või kolmanda isiku kaudu (kasutades teenusepakkujat, kes korraldab jagamist tema nimel). Sätte keskne tingimus on, et energiasalgamine ei tohi olla tarbija peamine äri- või kutsetegevus. Energiasalgamises osalemine ei mõjuta lõpptarbijat õiguslikku staatust ning osalejale säilivad kõik lõpptarbijat seadusest tulenevad õigused ja kohustused, sealhulgas kohustus täita õigusaktides ja lepingutes sätestatud nõudeid.

Muudatus rõhutab tarbija uut rolli elektriturul. Tarbija ei ole enam pelgalt passiivne ostja, vaid tal on õigus hallata paindlikult oma mitme mõõtmispunkti energiatarbimist ja -tootmist. Kolmanda isiku kaasamise võimalus tagab, et ka tehniliselt vähem võimekad tarbijad saavad jagamisest kasu lõigata, delegerides keerulised protsessid spetsialistidele.

Kitsendus, mille kohaselt ei tohi energiasalgamine olla tarbija peamine äritegevus, sätestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2019/944² ja seda muutva direktiivi (EL) 2024/1711 artikkel 15a lõike 2 alusel. Selle eesmärk on eristada tarbijat professionaalsest elektrimüüjast. Energiasalgamine on mõeldud omatarbe optimeerimiseks ja kulude säästmiseks,

² Leitav lingilt [CL2019L0944ET0030010.0001_cp 1..1](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/10001_1_1)

mitte litsentseeritud elektritootmise või -müügiga tulu teenimiseks. Kui suured energiaettevõtted saaksid tegutseda energiajagajana ilma tavapäraste elektrimüüjale kehtestatud rangete kohustusteta, tekitaks see ebavõrdse konkurentsiolukorra.

Säte on suunatud eelkõige kodutarbijatele, korteriühistutele, kohalikele omavalitsustele ja väikeettevõtetele. Näiteks võib ettevõtte jagada oma lao katusel toodetud energiat oma kontorihoonetele, kuid ta ei tohi teha sellest tegevusest oma põhilist tuluaallikat.

Kehtiva elektrituruseaduse § 93 lõike 4 alusel teostab elektrienergia pakkumise või müümise või muul viisil turul kättesaadavaks tegemise üle järelevalvet Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet tarbijakaitseadusega sätestatud pädevuse piires. Näiteks võib energiajagamises osaleja pöörduda TTJA poole, kui tal peaksid tekkima kahtlused kokkuleppe õigsuses. Kui tuvastatakse, et isiku peamine tulu tuleneb energiajagamisest või et see on tema peamine tegevus, tuleb talle kohaldada tavapäraseid elektriturul tegutsevale ettevõtjale (nt elektrimüüja) kehtivaid nõudeid, mis on sätestatud kehtiva elektrituruseaduse 2. jaos.

See kaitseb tarbijat selle eest, et energiajagamise sildi all ei hakataks pakkuma reguleerimata elektrimüügi teenust, ning tagab, et soodustused (nagu lihtsustatud arveldamine) jõuaksid just nendeni, kes panustavad taastuvenergia hajutatud tootmisse oma tarbeks.

Lõige 4 sätestab energiajagamises osaleja (tarbija või tootja) õigused. Sätte eesmärk on tagada, et energiajagamises osalemine ei piiraks isiku võimalusi osaleda energiaturu teenustes laiemalt, ning samal ajal fikseerida vastutus süsteemi tasakaalu eest.

Bilansivastutus on lõike keskne kohustus. Iga jagatud energiakogus peab olema süsteemis arveldatud. See tähendab, et osaleja vastutab selle eest, et tema jagatavad ja tarbitavad kogused oleksid tasakaalus. Praktikast tähendab see kohustust sõlmida leping bilansihalduriga (või delegeerida see ülesanne vastavalt lõike punktile 4).

Õigus tegutseda korraldajana (punktid 1 ja 2): seadus annab osalejale vabaduse ise oma energiajagamist juhtida. See hõlmab õigust sõlmida kokkuleppeid ja esitada arveid (nt korteriühistu arveldab oma liikmetega). See vähendab sõltuvust suurtest elektrimüüjatest ja annab kogukondadele kontrolli oma energiakulude üle.

Paindlikkusteenused ja energiatõhusus (punkt 3): energiajagaja ei ole pelgalt tootev tarbija. Tal on õigus olla paindlik (nt juhtida oma tarbimist vastavalt võrgu vajadusele) ja osaleda energiatõhususe programmides, mis on oluline uue põlvkonna nutikate elektrivõrkude kontekstis.

Delegeerimisõigus (punkt 4): see on tarbijakaitse ja mugavuse seisukohalt tähtis punkt. Kuna energiajagamine on tehniliselt keeruline (arvete esitamine, seadmete hooldus), on tarbijal selge õigus osta see teenus sisse kolmandalt isikult. See võimaldab tegutseda spetsialiseerunud teenusepakkujatel, kes muudavad energiajagamise tarbijale lihtsaks ja kättesaadavaks (täisvalmis lahendus).

Säte annab tarbijale vahendid, mille abil olla turul võrdväärne partner ning otsustada, kas ta soovib jagamist ise korraldada või volitada selleks professionaalse partneri. See on kooskõlas direktiivi (EL) 2024/1711 artikli 15a lõike 3 eesmärgiga.

Lõike 5 eesmärk on tagada elektrisüsteemi tasakaal ja seada selged vastutuspiirid energiajagamisel. Energiajagamine muudab traditsioonilist tarbimismudelit (tootmine ja tarbimine toimuvad kohapeal ja jagatult), mistõttu võivad tekkida suuremad kõrvalekalded prognoosidest. Aktiivne võrguteenuse kasutaja vastutab ise oma tootmise ja tarbimise kõikumisest ehk eabilansist tingitud kulude eest. Halduskoormuse ja riskide maandamiseks on kasutajal õigus delegeerida bilansikohustus turuosalisele (nt elektrimüüjale või spetsiaalsele bilansihaldurile) kooskõlas ELi määruse 2019/943 artikliga 5. Delegeerimisel läheb eabilansi rahaline ja tehniline vastutus üle vastavale teenusepakkujale.

Lõige 6 paneb energiajagamise korraldajale (olgu selleks korteriühistu, kogukond või kolmandast isikust teenusepakkuja) kohustuse tegutseda mittediskrimineerivalt, tagada hindade

ja tingimuste täielik läbipaistvus ning avalikustama näidislepingud, mis on mõeldud energiaajagamises osaleda soovivatele tarbijatele. Näidislepingute kättesaadavus võimaldab tarbijatel võrrelda enne otsuse tegemist erinevate energiaajagamise korraldajate tingimusi (nt lepingust taganemise tingimused, teenustasud, vastutus). Kuna energiaajagamine toimub sageli kogukonnasiseselt või spetsiifiliste lepingute alusel, peab olema välistatud olukord, kus mõnda kogukonna liiget koheldakse ebaõiglaselt (nt kõrgemad tariifid ilma põhjenduseta). See säte annab tarbijale õigusliku aluse nõuda selgust ja võrdset kohtlemist.

Energiaajagamise korraldaja peab tegema oma tasude struktuuri (nt haldustasu või energia hind) selgeks ja arusaadavaks. Tarbijal peab olema võimalik aru saada, millistest komponentidest tema arve koosneb, et hinnata jagamises osalemise majanduslikku kasulikkust. Korraldaja ei tohi ebaõiglaselt takistada uute liikmete liitumist kokkuleppega, kui viimased vastavad tehnilistele ja lepingulistele tingimustele. See on oluline just korteriühistute ja energiakogukondade puhul, et tagada kõigile elanikele võrdne võimalus taastuenergiast osa saada.

Säte järgib direktiivi (EL) 2024/1711 artikli 15a lõike 3 põhimõtet, mille kohaselt peavad uued energiateenused olema tarbijasõbralikud ja ilma varjatud tingimusteta, mis võiksid takistada turu efektiivset toimimist. See lõige tagab Konkurentsiametile või Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile kontrollmeetme juhuks, kui energiaajagamise turul tekivad vaidlused teenuse kättesaadavuse või ebaõiglaste hinnastamismudelite üle.

Lõige 7 näeb ette kohustuse registreerida energiaajagamise kokkulepe andmevahetusplatvormil 7 päeva enne selle jõustumist. Registreerimise võivad teha energiaajagamises osalejad ise või nende määratud energiaajagamise korraldaja. Kokkuleppe eelnev registreerimine tagab, et energiaajagamise arveldamiseks vajalikud andmed on süsteemis õigeaegselt kättesaadavad ning asjaomased turuosalisel saavad täita neile seadusest tulenevaid ülesandeid. Samuti sätestatakse, et süsteemihaldur teeb energiaajagamise arveldamiseks vajalikud andmed kättesaadavaks asjaomasele võrguettevõtjale, avatud tarnijale ja bilansihaldurile. Selline andmevahetuse korraldus tagab energiaajagamise korrektse arvestuse, arveldamise ning bilansihalduse, vähendades halduskoormust ja vältides andmete dubleerimist.

Süsteemihalduril on kohustus see info viivitamata andmevahetusplatvormil (Estfeed) elektrimüüjatele kättesaadavaks teha enne kokkuleppe ametlikku jõustumist.

Kuna energiaajagamine muudab tarbija arveldusaluseid, peab tarbija praegune elektrimüüja olema sellest teadlik enne protsessi algusest. See võimaldab elektrimüüjal kohandada oma infosüsteeme ning tagada, et järgmine kliendile esitatav arve on tehniliselt korrektne. Säte kinnitab andmevahetusplatvormi rolli ainsa ametliku ja usaldusväärse infoallikana. Info avaldamine platvormil tagab, et kõik asjaosalised (võrguettevõtja edastustasu arvutamiseks, elektrimüüja energiakoguse arvutamiseks) näevad reaajas sama seisu. See välistab vajaduse saata e-kirju või kahepoolseid teateid eri asutuste vahel.

Teabe ennetav avaldamine platvormil aitab süsteemihalduril kontrollida, et sama tootmisseedet või mõõtepunkti ei seotaks mitme erineva ja kattuva energiaajagamise kokkuleppega, tagades andmete unikaalsuse.

Lõige 8 seab energiaajagamise korraldajale kohustuse esitada kõigile energiaajagamise kokkuleppe osalistele regulaarne ülevaade (raport) nende tootmis- ja tarbimisandmete kohta. Raport tuleb esitada vähemalt kord kuus, mis ühtib elektrienergia tavapärase arveldusperioodiga.

Kuna energiaajagamine toimub arvestuslikult (mahaarvamine toimub andmevahetusplatvormil, mitte tarbija seadmes), peab tarbijal olema võimalus kontrollida, kas tema arvel kajastatud jagatud kogused vastavad tegelikkusele. Raport peab näitama, kui palju energiat kokkuleppe alusel toodeti ja kuidas see jagamises osalejate vahel jaotus.

Igakuine raport annab tarbijale tagasisidet selle kohta, kuidas tema tarbimine kattub tootmisega (nt päikesepargi puhul). See motiveerib tarbijat nihutama oma energiakasutust aegadele, mil

taastuenergia toodang on suur, suurendades seeläbi energiasuure efektiivsust ja elektrienergia säästu.

Selge ja regulaarne raporteerimine vähendab ebaselgust arveldamisel. Kui tarbijal on olemas detailne raport, on tal lihtsam suhelda nii energiasuure korraldaja kui ka oma elektrimüüjaga võimalike ebatäpsuste korral.

Kuigi seadus ei määra raporti täpset vormi, peab see sisaldama piisavalt infot (toodetud kogus, tarbitud kogus, jagatud osa), et täita ELTS-i §-s 88 sätestatud arveldamise läbipaistvuse nõudeid.

Energiasuure korraldajad (eriti need, kes pakuvad teenust tarkvaraplatvormi kaudu) saavad selle kohustuse täitmise automatiseerida, pakkudes andmeid näiteks iseteeninduskeskkonnas või e-posti teel koos igakuise arvega. Säte tagab, et tarbija ei jääks infosulgu, juhul, kui arveldamine muutub tavapärase paketi omaga võrreldes keerukamaks.

Raporteerimiskohustus on miinimumnõue ja see tähendab, et tehniliselt võimekamad korraldajad võivad pakkuda tarbijale ligipääsu andmetele reaajas (nt mobiiliäpi kaudu), mis on veelgi enam kooskõlas eesmärgiga muuta tarbija aktiivseks energiasuure osaliseks.

Lõige 9 kehtestab nõude, et energiasuure korraldaja peab lepingu sõlmimisel, lepingu lõpetamisel ja arvete esitamisel järgima ELTS-i §-de 87 ja 88 sätteid. Need paragrahvid reguleerivad vastavalt elektrilepingu sisu ja arveldamise tingimusi, mis on seni kehtinud peamiselt elektrimüüjatele.

Energiasuure on tarbija jaoks alternatiiv tavapärasele elektri ostmisele. Seetõttu peab talle olema tagatud samaväärne kaitse. ELTS-i § 87 kohaldamine tähendab, et energiasuure lepingus peavad olema selgelt kirjas teenuse osutamise tingimused, lepingu kestus, ülesütlemise kord ning vaidluste lahendamise mehhanismid.

Viide ELTS-i §-le 88 kohustab korraldajat esitama arveid, mis on tarbijale loetavad ja kontrollitavad. Arvel peab olema eristatav jagatud energiakogus, selle hind (kui jagamine on kokkuleppe järgi tasuline) ning info tarbija õiguste kohta. See hoiab ära tarbijateni jõudvad ebaselged koondarved, mille põhjal ei ole võimalik aru saada säästu suurust või kulude jagunemist. Koos arvega peab tarbija saama infot oma tegeliku tarbimise kohta viisil, mis võimaldab tal oma tarbimisharjumusi korrigeerida. See toetab eelnõu üldist eesmärki suurendada energiatõhusust.

Kui energiasuure korraldaja peab järgima seadusega kehtestatud elektrilepingu nõudeid ja arvelduse reegleid, väheneb pettuste või eksituste risk. See tagab õiguskindluse nii korteriühistutele kui ka teenust pakkuvatele ettevõtetele.

Kuna viidatud paragrahvid on tarbijakaitse seisukohalt kesksed, võimaldab see muudatus Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametil teha järelevalvet ka energiasuure lepingute üle. Tarbijal on õigus pöörduda abi saamiseks järelevalveasutuste poole, kui energiasuure korraldaja ei täida lepingulisi või arveldamisega seotud kohustusi.

Lõige 10 sätestab taastuenergia tootjate õiguse osaleda energiasuures ühiselt. See tähendab, et mitu erinevat tootjat saavad oma tootmisüksuste (nt erinevates asukohtades asuvad päikesepargid või tuulegeneraatorid) toodangu koondada ja jagada seda ühe või mitme tarbimispunkti vahel liitumispunktide üleselt. Ühine osalemine võimaldab tootjatel kombineerida erinevaid taastuenergiaallikaid või erinevaid asukohti. Näiteks võib pilvisus ühes piirkonnas vähendada ühe tootja toodangut, kuid teises asukohas asuva partnertootja toodang võib seda kompenseerida. See tagab tarbijale stabiilsema jagatud energiakoguse.

Säte soodustab väiketootjate koondumist, et pakuda energiat suurematele tarbijagruppidele (nt tööstusparvid või elamukvartalid). See vähendab iga üksiku tootja administratiivset koormust, kuna nad saavad tegutseda ühise energiasuure kokkuleppe alusel.

Liitumispunktide ülene energiasuure tähendab, et tootmiskohad ei pea asuma tarbimiskohaga samas liitumispunktis. See ei sea geograafilisi takistusi taastuenergia laiemale kasutuselevõtule – toota saab seal, kus on parimad tingimused (nt tuulisem rannik või vaba

maapind päikesepargi jaoks), ja tarbida seal, kus vaja. Säte võimaldab tootjatel säilitada otseühenduse (lepingu kaudu) konkreetsete lõpptarbijatega, tugevdades kohalikku energiaturu süsteemi.

Lõige on aluseks keerukamatele energiajagamise mudelitele, kus osaleb mitu osapoolt. Rakendamisel on oluline, et süsteemihalduri andmevahetusplatvorm (§ 111³) suudaks summeerida erinevate tootmispunktide andmed ja jaotada need vastavalt kokkuleppele tarbimispunktide vahel. See nõuab täpset arvestust, et tagada korrektne bilansihaldus ja arveldamine. Säte toetab energiakogukondade sarnast tegevust, kuid pakub paindlikumat raamistikku ka neile tootjatele, kes ei soovi tingimusteta moodustada juriidilist isikut (nt MTÜ või TÜ), vaid eelistavad tegutseda ühise eraõigusliku lepingu alusel.

ELTS-i § 111³ lõige 31¹

Muudatusega pannakse süsteemihaldurile (Elering AS) kohustus arendada välja vajalikud IT-lahendused ja andmevahetusreeglid energiajagamise praktiliseks toimimiseks. Süsteemihaldur peab looma andmevahetusplatvormile (Estfeed) funktsioonid, võimaldades automaatselt siduda eri liitumispunktide mõõteandmed ja arvutada välja jagatavad energiakogused. Energiajagamine eeldab, et süsteem suudab reaajas või selle lähedaselt tuvastada, kui palju taastuenergiat punktis A toodeti ja kui palju sellest punktis B samal ajal tarbiti. Süsteemihalduri loodud funktsioonid tagavad, et see protsess on täpne, läbipaistev ja automaatne.

Süsteemihaldur määrab kindlaks tehnilised arvelduspõhimõtted (nt valemid energiajagamise proportsioonide määramiseks). See on vajalik, et kõik turuosalisel (elektrimüüjad, jaotusvõrgud ja tarbijad) lähtuksid samadest andmetest, vältides vaidlusi arvelduse üle. Funktsioonide loomine andmevahetusplatvormile tähendab, et energiajagamisega saavad liituda kõik turuosalisel, ilma et nad peaksid ise arendama keerulisi kahepoolseid andmesidekanaleid. Need funktsioonid peaksid võimaldama tarbijal-tootjal anda andmevahetusplatvormil teada oma soovist energiajagamises osaleda, et energiajagamise pakkujad-soovijad leiaksid üksteist lihtsamalt. See vähendab nii tarbijate kui ka uute teenusepakkujate turule sisenemise barjääre. Kuna energiajagamine puudutab tarbimisandmeid, tagab süsteemihalduri keskne roll andmete turvalise töötlemise vastavalt isikuandmete kaitse nõuetele.

Süsteemihalduril tekib kohustus kehtestada standardiseeritud sõnumivahetus ja andmeformaadid, mida elektrimüüjad saavad kasutada energiajagamise tulemuste kajastamiseks kliendi elektriarvel. See muudatus on §-s 82² kirjeldatud energiajagamise mudeli kasutuselevõtmise tähtis eeltingimus ning võtab üle direktiivi (EL) 2024/1711 artikli 15a lõike 6.

ELTS-i täiendatakse (eelnõu § 1 punkt 7) seaduse normitehnilist märkust tekstiosaga „Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1711, millega muudetakse direktiive (EL) 2018/2001 ja (EL) 2019/944 seoses liidu elektrituru korralduse parandamisega (ELT L, 2024/1711, 26.6.2024)“.

Eelnõu § 2 on rakendussäte.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõukohase seadusega täiendatakse elektrituruseaduse termineid terminitega *energiajagamine* ja *energiajagamise korraldaja*. Termin energiajagamine muudab seni kehtinud põhimõtet, et ühes liitumispunktis toodetud elektrienergiat tarbitakse kas samas asukohas või müüakse see võrku üldistel tingimustel. Direktiivi (EL) 2024/1711 ülevõtmisega luuakse õiguslik alus mudelile, mille puhul on taastuenergiat võimalik edastada ühelt

osapoolelt teisele ilma klassikalise elektrimüüja vahenduseta. Selle lähenemisviisi keskmes on energia tarbida andmine teises liitumis- või mõõtepunktis. See tähendab, et tootmisest (nt päikesepark) ja tarbimiskoht (nt korter või ärihoone) ei pea olema elektriliselt ühendatud sama peakaitsme kaudu. Terminitesse lisatav energiajagamise korraldaja on sisuliselt „pealik“ või tehniline vahendaja, kes aitab inimestel või korteriühistutel omavahel elektrit jagada. Kuna elekter on nähtamatu ja liigub juhtmetes reaalajas, on selle õiglane jaotamine keeruline ja siin tulebki mängu energiajagamise korraldaja.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõuga võetakse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1711, millega muudetakse direktiive (EL) 2018/2001 ja (EL) 2019/944 seoses liidu elektrituru korralduse parandamisega.

Euroopa Liidu elektrituru reformi paketi, sealhulgas direktiivi (EL) 2024/1711 (algatusdokumendi koodiga COM(2023) 148) läbirääkimiste ajal oli Eestil mitmeid põhimõttelisi seisukohti. Eesti toetas reformi üldesidumärke, kuid seisis tarbijakaitse ja turu vabaduse tasakaalustamise eest, tehes teatud küsimustes ka mööndusi. Eesti seisukohad kinnitati ametlikult Vabariigi Valitsuse tasandil 25. mail 2023 ning neid käsitles Riigikogu Euroopa Liidu asjade komisjon (ELAK)³.

Euroopa Komisjoni algne ettepanek soovis kohustada kõiki elektrimüüjaid kasutama rangeid finantsriski maandamise instrumente, et vältida pankrotte. Eesti oli skeptiline ja ettevaatlik, märkides, et liiga range kohustuslik riskimaandus võib turult välja tõrjuda väiksemad innovaatilised elektrimüüjad ja vähendada konkurentsi, mis omakorda tõstaks hinda tarbija jaoks.

Euroopa Komisjon pakkus välja püsivama raamistiku, mis lubaks riikidel energiakriiside ajal jaehindu reguleerida. Eesti pooldas turupõhiseid lahendusi ja rõhutas, et riiklik sekkumine hindadesse peab olema rangelt ajutine, viimane abinõu ning suunatud erakordselt haavatavatele tarbijatele, et mitte moonutada konkurentsi pikemas vaates.

Vaidlust tekitas ka, kuidas riigid tohivad toetada uusi elektri jaamu. Eesti toetas paindlikkust, et riigid saaksid rakendada kahepoolseid hinnavahelepinguid uute taastuvenergeetika investeeringute soodustamiseks, kuid seisis selle eest, et reeglid ei eelistaks põhjendamatult suuri tuumariike või vanu fossiilseid jaamu teiste kahjuks.

Kuna tegemist oli kiireloomulise kriisireageerimise paketiga (mis sündis 2022. aasta energiakriisi ja Venemaa agressioonisõja mõjul), kohaldas Euroopa Komisjon selle eelnõu puhul erimenetlust. Euroopa Komisjon ei koostanud sellele konkreetsele eelnõule täiemahulist standardset ja eraldiseisvat mõjuhindangu aruannet, mida tavaliselt tehakse aastatepikkuste reformide puhul.

Eelnõu ja Euroopa Liidu õigusaktide vastavustabel on esitatud seletuskirja lisas.

6. Seaduse mõjud

Energiajagamise reguleerimise eesmärk on võimaldada lõpptarbijatel (nii kodumajapidamistel, korteriühistutel kui ka ettevõtetel) tarbida enda toodetud või ühiselt hangitud taastuvenergiat, ilma et nad peaksid asutama energiakogukondi. See soodustab detsentraliseeritud tootmist ja vähendab sõltuvust võrguelekttri hindade kõikumistest.

Energiajagamise rakendamine mõjutab otseselt nelja peamist sektorit:

1) eratarbijad ja korteriühistud: võimalus vähendada elektriarveid otsese tarbimise kaudu;

³ [Dokument - Riigikogu](#)

- 2) võrguettevõtjad (Elering, Elektrilevi jt): vajadus arendada IT-süsteeme (andmevahetusplatvormid) ja hallata kahepoolseid voogusid;
- 3) elektrimüüjad: muutused bilansihalduses ja kliendiportfelli prognoosimises;
- 4) riik: taastuenergia eesmärkide kiirem saavutamine ja energiasõltumatuse kasv.

6.1. Majanduslik mõju

Energiaajagamine avaldab otsest positiivset mõju tarbijate ostujõule, sest vähendab energiakulusid. Tekib motivatsioon investeerida päikesepaneelidesse ja salvestusseadmetesse, kuna toodetud üleliigset energiat saab müüa või jagada naabritele võrgust ostmise hinnast soodsamalt.

Energiaajagamise puhul ei ole tegemist pelgalt uue teenusega, vaid turu struktuurse muudatusega, mis delegerib osa väärtusloomest suurtootjatelt lõpptarbijatele. Negatiivne mõju avaldub avatud tarnijatele, kelle müügimaht tarbijatele väheneb veidi energiaajagamise otseostu tõttu.

Mõju ettevõtluskeskkonnale ja investeeringutele

Energiaajagamine stimuleerib erasektori investeeringuid taastuenergiasse, luues uusi äri võimalusi ja suurendades nõudlust tehnoloogiliste lahenduste järele.

Kuna energiaajagamine parandab väikeste päikeseparkide ja salvestusseadmete tasuvusaega (isegi ilma otseste toetusteta), liigub kapital suurtest tsentraalsetest jaamadest hajutatud lahendustesse.

Tekib nõudlus energiateenuse korraldajate järele, kes pakuvad korteriühistutele ja ettevõtetele energiaajagamise platvormi, haldustarkvara ja energiaajagamisega seotud bilansihaldust.

Negatiivne mõju avaldub avatud tarnijatele, kelle müügimaht tarbijatele väheneb veidi energiaajagamise otseostu tõttu.

Mõju elektrihinnale ja tarbijate ostujõule

Energiaajagamine avaldab tarbijale pikaajalist kulusid säästvat mõju, kuid nõuab energiakulu ja võrgutasu selget eristamist.

Tarbijad saavad osa oma elektrivajadusest katta jagatud energiaga, mille hind on kokkuleppeline (sageli omahinnale lähedane). See vähendab sõltuvust börsihindade volatiilsusest.

Kui jagamine toimub füüsiliselt ühe liitumispunkti kaudu, väheneb tasutav võrgutasu.

Kuna jagatav energia ei läbi traditsioonilist müügiahelat, väheneb elektrimüüjate vahendustulu.

Mõju elektrivõrgu haldamise kuludele

Võrguettevõtjatele toob energiaajagamine kaasa suuremad tulud, sest suureneb võrgus edastatav taastuenergia maht ja seeläbi ka tarbitav kogus, arvestades, et energiaajagamine suurendab väikeste taastuenergiaüksuste arvu võrgus. Samas võib tekkida vajadus investeerida reaalajas andmevahetusse, et suuta mõõta 15-minutilisi arveldusperioodide elektrikogust kiiremini, kui esialgu arvestatud. See juhtub siis, kui klient soovib energiaajagamises osaleda, kuid tal puudub 15-minutilise mõõteintervalliga arvesti.

Majandusliku mõju koondtabel

Valdkond	Mõju kirjeldus	Rahaline mõju (prognoos)
Kodutarbija	Väiksemad elektriarved tänu omatoodangu tarbimisele	Positiivne (5–20% suurune sääst arvelt)
Ettevõtja (tootja)	Uued äri võimalused energiateenuste pakkumisel	Positiivne (turumahu kasv)

Valdkond	Mõju kirjeldus	Rahaline mõju (proгноos)
Võrguettevõtja	Suurenevad kulud IT arendusele ja süsteemihaldusele (vaid korteriühistutes ja selle sätestas juba jõustunud seadusemuudatus)	Neutraalne
Elektrimüüja	Vähenev müügimaht ja vajadus muuta ärimudelit	Neutraalne/negatiivne
Riik (SKP)	Suurenevad investeeringud tehnoloogiasse ja väheneb impordivajadus	Positiivne (SKP kasv)

Majanduslikult on energiasäästamine efektiivsust suurendav meede. See soodustab ressurside (katused, päike, võrk) optimaalsemat kasutust. Peamine väljakutse on uue tasakaalu leidmine võrgutasude metoodikas, tagamaks, et energiasäästajad panustaksid õiglaselt ühiskondlikusse (elektrivõrku), nautides samal ajal lokaalse tootmise rahalisi eeliseid.

6.2. Sotsiaalne mõju ja mõju elukeskkonnale

Energiasäästamine võimaldab kaasata vähemkindlustatud leibkondi, kes ise ei saa seadmeid soetada, kuid saavad osaleda säästmises (nt munitsipaalobjektide kaudu jagatav energia). Sotsiaalne mõju jaguneb peamiselt kolmeks: energiasäästuvõime leevendamine, tarbijate aktiivsem osalemine ja kogukondliku koostöö edendamine.

Energiasäästuvõime leevendamine

Energiasäästamine on üks tõhusamaid tööriistu energiasäästuse vastu võitlemisel. See võimaldab väikese sissetulekuga leibkondadel, kes ei suuda ise investeerida päikesepaneelidesse või akudesse, saada osa soodsamast taastuvenergiast (nt korteriühistu või omavalitsuse sotsiaalprojekti kaudu). Jagatud energia hind on sageli fikseeritud või põhineb tootmise omahinnal, mis kaitseb haavatavaid grupe turuhindade järskude hüpete eest.

Tarbijate aktiivsem osalemine

Tarbijate muutumine passiivsest maksjast aktiivseks osalejaks. Tarbijad saavad otsustusõiguse selle üle, kellega ja millistel tingimustel nad energiat jagavad, suurendades isiklikku vastutust ja teadlikkust energiatarbimisest. Uuringud⁴ näitavad, et energiasäästmises osalevad inimesed muudavad oma tarbimisharjumusi säästlikumaks, rihtides tarbimist tootlikele perioodidele.

Kogukondlik sidusus

Energiasäästamine soodustab koostööd naabrite vahel ja korteriühistutes. Korteriühistuse jagamine nõuab elanike kokkuleppeid, mis tugevdab kogukonnatunnet ja ühistulist tegevust.

Linnaruumi ja hoonete väärimine

Energiasäästamine muudab seni kasutamata pinnad (korterimajade katused, garaažiühistud) väärtuslikuks taristuks. See soodustab hoonete renoveerimist, kuna päikesepaneelide paigaldamine ja jagamissüsteemi loomine on sageli osa terviklikust rekonstrueerimisest. Linnapildis suureneb päikesepaneelide osakaal, mis toetab kuvandit moodsast ja säästlikust elukeskkonnast.

⁴ <https://www.rescoop.eu/news-and-events/news/the-social-impact-of-energy-communities-ten-benefits-they-bring>

Paneelide paigaldamine muinsuskaitse all olevatele hoonetele või miljööväärtuslikesse piirkondadesse võib osutada keeruliseks. Paigaldusprotsesside kooskõla tagamine planeerimisseaduse ja muinsuskaitseadusega on väga oluline.

Saaste vähenemine elupiirkondades

Lokaalne taastuvenergia tootmine vähendab vajadust fossiilsetel kütustel põhineva elektri järele. See tähendab vähem heitmeid ja puhtamat õhku, eriti piirkondades, kus muidu võidaks tippkoormuste katteks kasutada lokaalseid põletusseadmeid.

Erinevalt suurtest tuuleparkidest või jaamadest on päikesepaneelid ja akusalvestid elukeskkonnas hääletud, pakkudes puhast energiat ilma mürareostuseta.

Sotsiaalse ja elukeskkonnale avalduva mõju koondtabel

Valdkond	Mõju laad	Selgitus
Sotsiaalne võrdsus	Positiivne (+)	Võimaldab vähemkindlustatud leibkondadel pääseda ligi soodsale energiale
Teadlikkus	Positiivne (+)	Suurendab säästlikku tarbimiskäitumist ja energiateadlikkust
Kinnisvara väärtus	Positiivne (+)	Energiatõhusad ja jagamisvõimekusega hooned on turul hinnatamad
Linnaruum	Neutraalne	Vajab tasakaalu esteetika (muinsuskaitse) ja praktilisuse vahel
Tervis	Positiivne (+)	Puhtam õhk ja väiksem keskkonnakoormus pikas perspektiivis

Energiajagamise sotsiaalne mõju on märkimisväärselt positiivne, pakkudes lahendust energiaavaesuse leevendamiseks ja suurendades kodanike rolli säästliku energia kasutamises. Mõju elukeskkonnale väljendub peamiselt säästlikumas ressursikasutuses ja hoonete funktsionaalsuse suurenemises, toetades tervislikumat ja tehnoloogiliselt arenenumat eluruumi.

6.3. Keskkonnamõju

Energiajagamise peamine keskkonnavaline eelis on installeeritud taastuvenergia tootmise võimsuse suurenemine. Kuna jagamine muudab väikesemahulise tootmise (nt päikesepaneelid kortermaja katusel) majanduslikult tasuvaks ka ilma riiklike toetusteta, kiireneb üleminek fossiilkütustelt puhtale energiale. Iga jagatud kilovatt-tund elektrit, mis toodetakse lokaalselt, asendab fossiilsetest allikatest toodetava elektrikoguse, vähendades süsinikujalajälge.

Maakasutuse säästlikkus

Erinevalt suurtest tuule- või päikeseparkidest, mille rajamine nõuab sageli ulatuslikke maa-alasid (metsa- või põllumaa arvelt), toimub energiajagamine valdavalt olemasoleval hoonestatud alal.

Kasutusele võetakse kortermajade, laohoonete ja parklate katused. See aitab säästa looduslikke ökosüsteeme ja säilitada elurikkust, mis suurte energeetikaprojektidega ei õnnestuks.

Negatiivne keskkonnamõju ja selle leevendamine

Päikesepaneelide ja energiasalvestusüksuste tootmine ning hilisem jäätmetena käitlemine nõuab palju ressursse (liitium, koobalt, räni).

Seadmete pikaajalist vastupidavust ja ringlussevõttu toetab Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/125/EÜ, mis käsitleb raamistikku kehtestamist energiamõjuga toodete ökodisaini nõuete sätestamiseks (ELT L 285, 31.10.2009, lk 10–35), ning mis kehtestab nõuded konkreetsetele energiamõjuga toodetele. Nendeks nõueteks on muuhulgas näiteks see, et

seadmete kriitilised osad peavad vastu pidama teatud arv töötsükleid, tootjad peavad tagama varuosade kättesaadavuse professionaalsetele parandajatele ja lõpptarbijatele mitme aasta jooksul (tavaliselt 7–10 aastat) pärast toote müügilt eemaldamist ning tooted peavad olema disainitud nii, et neid saab tavaliste tööriistadega lahti võtta, ilma et seade puruneks. See teeb remondi ja hilisema materjalide eraldamise (ringlussevõtu) võimalikuks.

6.4. Mõju riigiasutustele ja kohalikele omavalitsustele

Energiaajagamise reguleerimise mõju riigieelarvele on mitmetahuline, jagunedes otsesteks kuludeks (ühekordsed investeeringud) ja kaudseteks mõjudeks (maksulaekumised ja sotsiaalkulud).

Otsesed kulud riigieelarvele (töökoormus)

Energiaajagamise tehniline rakendamine nõuab riigi kontrollitava taristu ajakohastamist.

Põhivõrguettevõtja Elering (riigi äriühing) peab investeerima IT arendusse, et süsteem suudaks hallata dünaamilisi jagamissuhteid. See on ühekordne kulu, kuid on vajalik direktiivi (EL) 2024/1711 täitmiseks. Arenduskulude katmiseks kasutatakse laekunud taastuvenergiatasu. Kuna energiaajagamine on otsene meede taastuvenergia laiemaks integreerimiseks ja eesmärkide täitmiseks, on taastuvenergiatasu kasutamine sihtotstarbeline ja põhjendatud. Investeeringu jagunemine pika perioodi ja suure hulga tarbijate vahel tähendab, et mõju lõpptarbijate taastuvenergiatasu komponendile on marginaalne, kuid see loob eelduse tarbijate elektriarvete pikaajaliseks vähenemiseks energiaajagamise kaudu.

Konkurentsiameti ja TTJA töökoormuse võib seoses uute turuosaliste (energiaajagajad) ja võimalike vaidluste lahendamisega suurenda. Esialgu tehakse töö ära olemasoleva koosseisuga (s.t riigieelarvele kulu ei ole), kuid koormuse suurenedes vaadatakse ressursivajadus üle.

Vajalikuks võib osutuda teadlikkuse tõstmine riiklike kampaaniatega, et selgitada korteriühistutele ja ettevõtetele energiaajagamise võimalusi.

Mõju maksulaekumistele

Kui tarbijad toodavad ja jagavad energiat isekeskis, väheneb võrgust ostetava elektri kogus. Kui energiat jagavad eraisikud, tähendab see riigile elektri müügilt vähem laekuvat käibemaksu. Võrgutasusid laekub eeldatavasti rohkem.

Aktsiisi tasutakse tarbitud energia pealt, mistõttu suureneb arvatavasti ka aktsiisi laekumine. Mõju on siiski marginaalne võrreldes kogu energiaturu mahuga, kuna jagamine puudutab esialgu väikest osa kogutarbimisest.

Kaudne positiivne mõju eelarvele

Kui KOV-id ja riigiasutused jagavad energiat oma hoonete vahel (nt kooli katuselt jagatakse energiat vallamajja), vähenevad avaliku sektori tegevuskulud (majandamiskulud).

Rahaliste vahendite mõjude kokkuvõtte tabel

Eelarverida	Mõju laad	Selgitus
Maksutulud (KM, aktsiis)	Positiivne (+)	Suureneb võrgust ostetava ja maksustatava elektri kogus
Halduskulud (IT, järelevalve)	Negatiivne (-)	Ühekordsed arenduskulud ja töökoormus
Sotsiaalkulud	Positiivne (+)	Väheneb surve maksta energiatoetusi ja toimetulekutoetusi
Avaliku sektori majandamiskulud	Positiivne (+)	Võimalus optimeerida riigi- ja munitsipaalhoonete energiakulusid

Eelarverida	Mõju laad	Selgitus
Investeeringud ja majanduskasv	Positiivne (+)	Suurenev nõudlus kohalike paigaldajate ja tehnoloogia järele (suurem tulumaksu laekumine erasektorist)

Kokkuvõttes on mõju riigieelarvele lühiajaliselt veidi negatiivne (maksutulu väike kahanemine), kuid pikaajaliselt positiivne suurema energeetilise sõltumatuse, vähenenud sotsiaalkulude ja erasektori investeeringute stimuleerimise kaudu.

Energiajagamise praktilised näited

Direktiivi (EL) 2024/1711 kohaselt peab jagamine olema võimalik nii ühe kinnistu piires kui ka avalikus võrgus.

Mudel	Kirjeldus	Näide
Korteriühistusisene jagamine	Katusel asuv päikesepark toodab energiat, mis jaotatakse korterite vahel reaalajas	Korter nr 5 tarbib pesumasinat kasutades katuselt tulevat tasuta energiat, selle asemel et osta seda võrgust
Energiajagamine (perekondlik energiajagamine)	Maamajas asuva päikesepargi toodangu ülejääki jagatakse omaniku linnakorteriga	Suvilas toodetud 500 kWh elektrienergiat kantakse üle linnakorteri tarbimise katteks
Ettevõtete vaheline jagamine	Tööstuspargi üks ettevõtte jagab oma puhkepäevade toodangut kõrval asuva ööpäev läbi töötava tehasega	Logistikakeskuse pühapäevane päikeseenergia toodang katab naabruses asuva külmhoone tarbimise

Rakendamise riskid ja leevendusmeetmed

Andmekaitse: jagamislepingute sõlmimisel toimuv isikuandmete liikumine peab vastama Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (edaspidi isikuandmete kaitse üldmäärus) nõuetele.

Meede: standardiseeritud tüüptingimuste ja andmevahetusprotokollide loomine andmevahetusplatvormil.

Süsteemi stabiilsus: suur hulk väiketootjaid võib tekitada võrgus pinge kõikumisi.

Meede: nutikate arvestite ja salvestuslahenduste (akud) integreerimise soodustamine toetusmeetmete abil.

Tarbijakaitse: risk, et jagamise pakkujad ei taga tarnekindlust.

Meede: selge põhimõte, et jagamine täiendab, mitte ei asenda universaalteenust või tavapärase elektrilepingut.

Mõju konkurentsiolekorradele

Energiajagamine muudab märgatavalt seni tsentraliseeritud elektrituru dünaamikat, tuues turule uusi osalisi.

Traditsioonilised elektrimüüjad ei pea hakkama konkureerima mitte ainult omavahel, vaid ka tarbijate endi loodud jagamissüsteemidega. See survestab müüjaid pakkuma innovaatilisemaid teenuseid (nt dünaamilised hinnapaketid, energiasalvestusüksuste haldamise teenused või energiajagamise korraldamine).

Kohalikel energiateenuse pakkujatel tekib võimalus hallata energiajagamise kogukondi, pakkudes neile tehnilist ja arveldusala tuge. See loob uue niši energiateenuste turul.

Üks peamisi riske on tagada, et energiajagajad ei saaks põhjendamatut eelist suurte turuosaliste ees või vastupidi. Direktiiv (EL) 2024/1711 preambula punktis 24 on öeldud, et jagamine ei tohi põhjustada turumoonutusi – jagajad peavad osalema bilansihalduses (kas ise või müüja kaudu).

Suurte energiatootjate seisukohast vähendab lokaalne jagamine nõudlust suurte jaamade tippkoormuse ajal, mis võib pikas perspektiivis vähendada vajadust kalli ja saastava reservvõimsuse järele.

Mõju tarbijakaitse aspektidele

Direktiiv (EL) 2024/1711 paneb suurt rõhku sellele, et energiajagamine ei vähendaks tarbija olemasolevaid õigusi.

Tarbija õiguste kaitse

Energiajagamises osalemine ei tohi piirata tarbija õigust valida endale meelepärane elektrimüüja ülejäänud energiatarbe katmiseks. Tarbijal peab säilima õigus jagamislepingust mõistliku aja jooksul taganeda.

Arved peavad olema arusaadavad: eraldi peab olema välja toodud võrgust ostetud elekter ja jagamise teel saadud elekter.

Kaitse haavatavatele tarbijatele

Kui jagamissüsteemi pakkuja (nt korteriühistu või kolmas isik) tehniliselt ebaõnnestub, peavad jaotusvõrguettevõtja ja elektrimüüja tagama tarbijale katkematu elektrivarustuse.

Riskide ja leevendusmeetmete koondtabel

Valdkond	Risk	Leevendusmeede
Konkurents	Elektrimüüjad võivad kaotada huvi väikeste tarbijate teenindamise vastu, kes jagavad palju oma elektrienergiat	Elektrimüüjatel on õigus hakata energiajagamise korraldajaks
Tarbijakaitse	Eraalgatuslike jagamissüsteemide ebaausad lepingutingimused	Energiajagamise korraldaja kohustus järgida seadusega kehtestatud lepingutingimusi
Andmete turvalisus	Tarbimisandmete väärkasutus jagamispartnerite poolt	Andmevahetus toimub ainult riikliku andmelao kaudu, kus on tagatud isikuandmete kaitse üldmääruse järgimine ja ligipääsuõiguste kontroll

Energiajagamise ülevõtmine soodustab konkurentsi, kuna see annab tarbijale suurema kontrolli oma energiakulude üle. Tarbijakaitse seisukohast on tähtis, et energiajagamine ei muutuks tarbija jaoks koormavaks ja tagama, et energia jagaja ei kuritarvitaks oma positsiooni.

Direktiivi (EL) 2024/1711 energiajagamise artikli 15a ülevõtmine on oluline samm suurema vastupanuvõime mõju suhtes, mida avaldavad kõrged ja volatiilsed hulgimüügituru hinnad tarbijatele. Mõjude hindamine näitab, et kuigi see toob kaasa vajaduse investeerida IT-taristusse, on pikaajaline kasu tarbijate väiksemate kulude ja keskkonnasäästu näol märkimisväärne. Energiajagamine peab olema tarbijale administratiivselt lihtne ja tehniliselt turvaline.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seaduse rakendamiseks riigieelarvesse laekuvaid otseseid tulusid ei ole ette näha. Konkurentsiameti ning Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti töökoormus suure tõenäosusega suureneb seoses uute turuosaliste (energiajagajad) ja võimalike vaidluste lahendamisega. See nõuab lisaressurssi, et tagada turu läbipaistvus ja tarbijakaitse. Esialgu saavad Konkurentsiamet ja TTJA töötada olemasoleva koosseisuga (s.t riigieelarvelist kulu ei ole), kuid töökoormuse suurenedes tuleb ressursivajadus üle vaadata.

Käesolev eelnõu ei näe ette KOV-ile uusi tegevusi ning ei too kaasa kulusid ja tulusid.

8. Rakendusaktid

Eelnõu seadusena vastuvõtmise korral ei ole vaja kehtestada, muuta ega tunnistada kehtetuks rakendusakte.

9. Seaduse jõustumine

Kuna energiajagamise funktsioon eeldab süsteemihalduri poolt mitmeid põhimõttelisi muudatusi andmevahetuse infosüsteemides, siis on seaduse jõustumiseks jäetud piisav aeg, et süsteemihaldur saaks need muudatused rakendada. 1,5 aastane periood alates seaduse vastuvõtmisest on muudatuste elluviimiseks piisav.

10. Seaduseelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse koostöölastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu Rahandusministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ning Justiits- ja Digiministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Konkurentsiametile, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Elering AS-ile, Elektrilevi OÜ-le, Eesti Elektritööstuse Liidule, Eesti Korterühistute Liidule, Eesti Taastuvenergia Kojale, Eesti Tööstus- ja Kaubanduskeskuse Liidule, Tartu Regiooni Energiaagentuurile, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale ja Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioonile.

Algatab Vabariigi Valitsus 2026. a nr